

'Yersiz yurtsuz bir şiire vardım'

Mehmet Yaşın'ın kırk yıla varan şiir birikimini bir potada eriten "Dokuz Şiir Kitabı-Toplu Şiirler (1975-2013)" raflarda. Şairin kitapta şu yapıtları yer alıyor: 12 Eylül'den sonra toplatılan Sevgilim Ölü Asker (1984), Işık-Merdiven (1986), Pathos (1990), Sözverici Koltuğu (1993), Hayal Tamiri (1998), Adı Kayıplar Listesinde (2002), Turuncu Kuş (2007), Kalbi Durmuş Zamanda (2009), Evden Kaçan Çocuk (2013). Yapıtlarında genellikle melez edebiyat kaynaklarına, Akdeniz'in Türk, Yunan, Levanten kültürlerini harmanlamasına, dramatik ve anlatımcı bir lirizm yaratmasına, Türkçeyi tarihsel ve coğrafi anlamda çoğul biçimde kullanmasına, ayrıca kişisel deneyimleri önemseyen şiirsel izleklerine dayanan Yaşın'ın şiirleri yirmiden fazla dile çevrildi. Şair, roman ve denemelerinde de yansımaları bulan "üveyanadil, merkez-çevre kuramı, Türkçe az(ın)lık edebiyatı" gibi kavram ve yaklaşımları da geliştirdi. Yaşın'la Toplu Şiirler'ini konuştuk.

□ Gamze AKDEMİR

Toplu Şiirler'de, özellikle ilk yazdıklarınızla sonrakilerin duygu ve odak karakteristiği açısından içerdiği değişimi değerlendirir misiniz?

- Kitaptaki ilk şiirler, ki 17 yaşından başlıyor, tabii belli bir naiflik taşıyor. Öte yandan, savaşta kaybolmuş bir balıkçı teknesinin geceleyin fırlattığı işaret fişeği gibi gelecekte yazılacak şiiri de denizdeki anlık ışık patlamasıyla gösterebiliyor. 1975-1983 arasında yazılan şiirlerde ilk göze çarpan Kıbrıs'a, savaşlara, o arada Akdeniz'in gündelik yaşam hallerine odaklanması olabilir. İnsanların kıyıcılığına karşı bir inanmazlık duygusu, katliamları haklı çıkarmaya çalışan ulusçu retoriğe bir isyan hali de var.

- Oradan "yurtsever" bir Kıbrıs şiirine varılabildirdi. Ama siz de öyle olmadı.

- Olmadı. Ama benimle benzer dönemde yazan çoğu Kıbrıslı Türk ve Rum şair öyle bir yere gitti. Bense "yer-

siz yurtsuz" bir şiire vardım. "Vatan" düşüncesine, dolayısıyla "gurbet" hissine uzak düşen, "Akdenizlilik" yaklaşımıyla yaratılan ötekileştirmeye de itiraz eden başka bir şiire yöneldim. Şimdi geriye baktığımda, ilk şiirlerimde birkaç farklı poetik yönelimin, hem izlek hem yaklaşım hem de şiirsel kuruluş anlamında var olduğunu görüyorum. Yıllarca o ülkeden ötekine dolaşmak durumunda olmasaydım belli bir yerin şiir kanonuyla bütünleşir miydim? O zaman Türkiye, Kıbrıs ya da İngiltere'deki benzerlerimle daha çok örtüşen bir şiir yazı ve bir kolektif aidiyetin söylemine göre mi okunurdum? Sanırım her kitabımı yolculuk halinde ve esasen kendime dayanarak sanki ilk şiir kitabım gibi yazmak durumunda kalmam, şiirimden kendinceliğindeki nedenlerden biri.

"ÇOĞUL BİR YANI VAR YAZDIKLARIMIN"

- Ömre ortak edileli şiir, güneşli ve yanan anılar, yurdu ile ikiye bölünen rub, uyumdan gayrısı, vatan dünya, geçmiş bir zamanlar ve insanlar, barış türkülleri, savaş ağrıları, aidiyet, kaybediş, arayış, mitoloji, din, toplum, isyan... Çok kimlikli şiirinizdeki bu asal duyguları, yitmeyen, yitmeyecek olan düzleminde açar mısınız?

- Saydığınız şeylerin hepsi bir arada bulunup kitaptan kitaba dönüşüm geçince adı konmamış bir başka düzleme evriliyor şiir de. Benimkisi çoğu zaman karşıt sayılan birçok düzlemi bir arada taşıyor galiba, bilemiyorum. Asal olan ne şiirimde, çoğulluk mu? Dilden kültürel kaynaklara, ülke bağlarından şiir geleneklerine, ulusal denen şeylerden cinsel denenerlere ya da farklı edebiyat türlerinin, sanatların şiirde kullanımına kadar, belki böyle çoğul bir yanı var yazdıklarımın. Türkçe şiir içindeki

yerleşik poetikalar dışında durmam da o açıdan bakınca Türkiye'de ilk göze çarpan şey olabilir ama umarım bunlar ötesinde şiire içkin değerlendirme yapacak birileri çıkar.

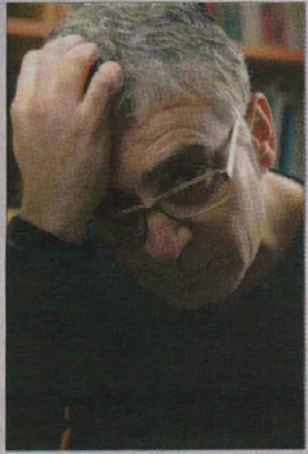
"HER ŞEHİR YAZARA DAR GELİR"

- Ada şairi olmak, adalılık ne yönde bir şiire ve yazına kapılar açar? Anakara edebiyatlarındaki kalıp ve ekol dayatmalarından bağımsızlığı başta olmak üzere bir ada şiiri ne değildir?

- Benim deneyimlerim Akdeniz'de adalı olmakla sınırlı. Kıbrıs dışında gitmişim, yazınsal ilişki kurduğum adalar da hep Akdenizli. İngiltere ada değilmiş gibi düşünüyorum tabii! Adalı şairler yolculuk yapmak üzere doğduklarını baştan beri bildiklerinden belli bir mekânla mutlaklık ve kutsallık mertebesinde ilişki kurabileceklerini sanmam. Mesela Türkçe şiirde İstanbul'la böyle bir ilişki var. Benim İstanbul'umsa "yerli-yabancıların" gözünden görünür. Dokuz Şiir Kitabı'nda karşı-İstanbul denebilecek şiirler var. Muhteşem bir şehir olduğundan yazarlar için tehlikeli bir yer İstanbul. Hele kozmopolit şehir hayatını yitirip tek dilli kalmış ve eski vakitlerin ihtişamıyla övünme ihtiyacı duyan bir muhteşem şehir olduğundan daha da tehlikeli. Oradan hiç ayrılmıyor ve giderek dünyanın İstanbul'dan ibaret olduğunu sanıyorlar. Sonra dünyaya çıktıklarında sudan çıkmış balığa dönüyorlar. Her şehir yazara dar gelir. İstanbullular bunu oldukça geç fark eder. Ama en büyük adanın bile yazara dar geleceğini bir adalı çok önceden bilir. Genellikle yakınlıkla yakınlaşma olan küçük bir ada ülkesinde doğmuş olmak, insanı ister istemez büyük bir yolculuğa hazırladığı için zamanla bir şairin doğmuş olduğu. En azından benim için bu böyle. Düşünün ki Midilli Sappho bile 2 bin 600 yıl önce, birçok Ege adasını dolaşmakla kalmayıp Sicilya'ya gitmiş. Şiirleri Kithera ve Kıbrıs'taki kiltten etkilenmiş, elyazmaları daha o zaman İskenderiye'ye ulaşmıştı. Kıbrıslı Zenon'un, şairleri etkileyen Stoacı kozmopolitizmi de adanın melezlikleri üzerinde gelişmişti. Ama ilköğretimde, ne bu melezliğin "hybridity" diye bir adı vardı, ne de bu kültürler araştırılmasının "ara-yerlilik" ya da "çökmürlülük" diye tanımlamaları. Adalardaki dil ve lehçelerin kökenlerinden daha dikkat çekicisi, farklı dilleri iç içe geçirmiş melez sözdağarcığına, yazım tarzına, hatta sentaksa dayanması. Bu farklılık, aynılık yaratmaya çalışan ulusal edebiyatlar içinde paradoksal olarak onlara çekicilik kazandırıyor. Çünkü dediğiniz gibi anakaradaki edebi kalıp ve ekollerden belli bir bağımsızlıkları var. Adalı yazarların yapıtlarına anakaradakinin göre olumlu bir farklılık kazandıran, altında onların çokkültürlülüğü, ara-yerdeliği, ulus-devletin merkezi dil, edebiyat ve kültür kodları tarafından asimile edilemeyeşleri. Bunu Türkçeden ziyade Yunanca ve İtalyanca edebiyatlarda görebiliriz. Anakaranın edebiyat kanonu sıkıcı bir tekdüzelige varınca, çevre adaların sıradışı edebiyatları, "ulusal kan dolaşımı" için imdada çağırılır. Mesela adalı şair ve yazarlardan Nikos Kazancakis ile Odysseus Elitis'in Yunan edebiyatında, Leonardo Sciascia ile Salvatore Quasimodo'nun İtalyan edebiyatında

"Sevgilimin türküsüydü deniz mavi sesine demir attı savaş sevgilim, ölü asker. Sevgilimin türküsüydü buğday altın bakışlarına kelepçe vurdu savaş sevgilim, ölü asker. Sevgilimin türküsüydü barış beyaz gülüşünü ikiye böldü savaş sevgilim, ölü asker. Duyuyorum sevgilimi, türkü söylüyor ölü asker, evimizin kapısını çalıyor mavi türküler. Duyuyorum, barış için en güzel türkülleri söyler savaşta ölenler."

(“Sevgilimin Türküsü” adlı şiiri)

→ tında oynadıkları rol öyle.

"DİĞER DİLLERLE İLİŞKİ ŞİRDE AVANTAJ"

- Diller, lehçeler, kültürler, edebiyatlar arası bısmıklıklar ve o kaçınılmaz temas (ki zaman zaman bundan kaçınılmış/ dışlanmış dönemler olduğunu da yazdınız), nasıl belirir şiirinizde?

- Önceleri ben pek fark etmeden beliriyordu. Kimi şair arkadaşlarım ve dergi editörleri tarafından bir "dil bozukluğu" ya da "uygunsuz ifade şekli" diye algılandığı da oluyordu. O zamanlar yirmili yaşlarıma henüz girmiş, belki girmemişim. Neyse ki kısa sürede, yine yirmilerimde, diğer dillerle ilişkimin taşıdığı farklılıkların şiir için dezavantaj değil, avantaj olduğunun ayırımına vardım. Kaldı ki başka türlü yazmaya çalıştığımda şiirin olmazsa olmazı samimiyet ve sahicilikten uzaklaşmışımcasına bir tuhafılık oluyor, bir şeyler aksıyor, kendimi ifade edemediğimi hissediyordum. 38 yılın şiirini derleyen Dokuz Şiir Kitabı'nda Yunanca, İngilizce dizeler görürsünüz. Arapçadan Fransızcaya, hatta Ladinoya, yani Yahudi İspanyolcasına uzanan bazı sözcükler de var ki bunlar hayatımda olduğu için orada yer buldu. Lehçeler de öyle, Kıbrıslı Türkçesi, Kıbrıslı Rumcası deyişler... Hatta Karamanlıca ile yani Yunan alfabesiyle yazılan Anadolu Türkçesi, daha Osmanlıca'nın dil ve adabıyla da karşılaşır-sınız. Ama inanıyorum ki bunların hepsi yerli yerindedir. Şiiri yapan, güzelleştiren, tamamlayan şeylerdir. Katiyen bir dil oyunu, bir süsleme, ilginçlik filan diye oraya konmamıştır. Aynı "mülema" tarzı, yani çokdilli şiir 800 yıl önce Mevlâna Celâleddin Rumi'de de vardı. Yeni bir şey yapmış sayılmam o açıdan ama inkar edilen bu geleneğe görünürlük kazandırmış sayılabilirim.

"HER ŞİİR İSTER İSTEMEZ MELEZDİR"

- Melez dil, melez şiir konusuna dönersek, bu konudaki düşüncelerinizi James Joyce referansınızla bir arada anlatır mısınız ve "Karşılaşmalar" konusunda talibinizi ve ediminizi değerlendirir misiniz?

- Bir şiirin melezliği sadece "mülema" olması, dillerin, lehçelerin iç içe geçmesiyle ilişkili değil tabii. Kültürel kaynakları, şiir tarzları, poetik referans noktaları, kaynaştığı yazınsal gelenekler açısından da melezlik olabilir, ki bir anlamda her şiir ister istemez melezdir. James Joyce'u, önemli bir romancı olması yanında, bir İrlandalı olarak İngilizceyi adeta yeniden yaratmasıyla ve bir adalı olarak kendi adasına kapanmak yerine kıta Avrupa'sına açılmasıyla da önemsiyorum. Adasından gelme dil özellik ve duygulanımlarını kozmopolit bir tutumla diğer Avrupa dilleriyle melezleştirip İngilizceye yeni sözcükler, ifadeler, üsluplar kazandırdı. Bu da bir "karşılaşma" aslında. Her şair ve yazarın kitabıyla buluşmanız bir karşılaşmaya dönüşemez. Sorunuz, herhalde "Karşılaşmalar" adlı uzun düzyazı şiirime gönderme yapıyor.

- Evet.

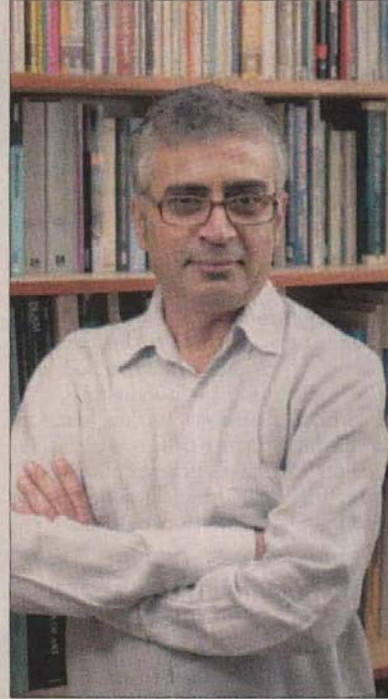
- Geçtiğimiz ay kitaptaki o bölüm La Rentcontre Sapho et Rumi (Sappho ile Rumi'nin Karşılaşması) adıyla Fransa'da yayımlandı. Bundan yeni karşılaşmalar çıkacağını ummak istiyorum. Tıpkı Do-

kuz Şiir Kitabı'nı okuyacak birileriyle belki bir karşılaşma yaşanır diye umduğum gibi... Böyle bir karşılaşma umudu olmasa şiir yazmaya heves mi kalırdı?

"TÜRK ŞİİR KANONU PEK DEĞİŞMEDİ AMA BEN DEĞİŞTİM"

- En yakın hissettiğiniz şiir mirası hangisi? Ayrıca kanon eleştirilerinizi de sormamak kuşkusuz bağlamı eksik bırakmak olur.

- En yakın hissettiğim... Bilmem, herhalde Rum şiiri, Yunan değil. Belki o nedenle şair olarak Konstantin Kavafis, ilk modern Türkçe edebiyat olarak Karamanlı yapıtları, onu önceleyen Celâleddin Rumi, zaten soyadı "Rum" dan geliyor ve İlkçağ'daki yakını Sappho. Venedik kökenli bir Kıbrıslı Latinin asla kanonlaşamayan Kıbrıslı Rumcasıyla on altıncı yüzyılda yazdığı "Kıbrıslı Erotik Aşk Soneleri"ni de seviyorum.

Mehmet Yaşın'ın "Dokuz Şiir Kitabı" 38 yıllık şiirini derliyor.

Burada şiir mirası diye belirttiğim ne varsa kanon dışı aslında ya da sadece bir yanıyla ve öylesine, o da ancak şimdilerde kanonun kabule mecbur kaldığı şeyler. Benim Türk şiir kanonuna eleştirilerim yirmi yıl önce yayımlanan Poeturka'da yer almıştı. Köprülerin altından çok sular geçti. Tabii özünde Türk şiir kanonu pek değişmedi, ama ben değiştim. Artık şiirim, tıpkı içinde su kuyusu, kanalizasyonu, kalorifer sistemi, bahçıvan evi, meyve ağaçları ve sebze tarhları bulunan Lefkoşa'daki doğduğum ev gibi kendi kendine yeterli, dolayısıyla kendince bir kanon gibi. O evin imgesini, savaşta yakıldıktan sonra bile küçük bir sırt çantasıyla oradan oraya taşıdığım düşünülürse kendi mütevazı şiir kanonumu da kendimle birlikte her yere götürebilmemde şaşacak bir şey olmasa gerek. ■

gamzeakdemir@cumhuriyet.com.tr

Dokuz Şiir Kitabı-Toplu Şiirler (1975-2013)/ Mehmet Yaşın/ Yapı Kredi Yayınları/ 672 s.